

Venskab som levemåde

FILOSOFI. I *Friendship as a Way of Life* analyserer Tom Roach venskabet som et vigtigt etisk og politisk eksperimenterende laboratorium. Med udgangspunkt i Foucaults sidste skrifter bliver venskabet stedet for en undersøgelse af subjektivitet og seksualitet og et alternativ til vor tids moralske velfærdsadministrering af livet.

ALEXANDER CARNERA
Essayist og skribent.

S eks år efter Michel Foucaults død publicerede den franske fotograf Hervé Guibert, én af Foucaults sidste intime partnere, de fiktioniserede aids-memoirer *Til den ven der aldrig reddede mit liv*. Hovedpersonen er, udover Guibert selv, Foucault der går under navnet Muzil, efter den østrigske forfatter Robert Musil. Heri «fortæller han alt» om Foucaults kamp mod aids. Det som i slutningen af 1980'erne skandaliserede den franske litterære verden, blev af Guibert selv omtalt som en «amorøs forbrydelse». Sit brud med fortroligheden begrundede han med, at han og Foucault, som personer med aids, var forbundet i en «fælles thanatologisk skæbne». Hvad disse erindringer lagde frem, var ikke så meget hans vens smerte som sin egen.

I *Friendship as a way of life. Foucault, AIDS, and the Politics of Shared Estrangement*, hævder Tom Roach, at Guiberts erindringer hverken er et udtryk for hævn eller narcissisme, men en form for digterisk bedrag som skaber grundlaget for en teori om venskabet.¹

ETISK POTENSIAL

Foucault og Guibert var ikke bare to bøsser der mødtes i det fordækte parisiske nateliv eller i den californiske sauna. Guiberts uskarpe, næsten spøgelsesagtige sort-hvide foto «L'ami» (1980), hvor man ser en hånd der presser sin flade side ind mod en bar overkrop kunne ved første øjekast godt ligne et eksempel på såkaldt Gay Art, der identificerer den homoseksuelle med en selvbestemt identitet og som gør krav på sin tilstedeværelse og sine rettigheder. Men det er snarere et billede på en mere tvetydig homo-erotisme. Hvad siger hånden? Måske den siger stop, bliv hvor du er, jeg vil have dig her. Eller: Vær sød at blive stående, jeg vil gerne have dig her ved min side. Eller: Lad mig være i fred, farvel.

Guiberts foto veksler mellem at være inviterende og befalende, afstandssættende og intim. Det som gør venskabet både poetisk og politisk, er bedragets mesterskab og spænding. Den sande ven, er den der ledsager mig ind i ukendt terræn hvor jeg tvinges til at forholde mig kritisk til min egen identitet, til mine værdier og min vante måde at tænke på, føle på, være på, som Tom Roach skriver.

Både kirken og kulturen har fra begyndelsen af tildelt kærligheden en særlig bevågenhed, mens venskabet ligesom homoseksualiteten har været omgivet med mistillid. I senkapitalismen har man adskilt det politiske og det personlige og dermed gjort kærlighed til noget, der kun hører privatlivet til. Kirken har gjort kærlighed til et spørgsmål om velgørenhed, og næstekærlighed til et spørgsmål om forholdet til en fjern Gud. I antikken kan der endvidere spores tendenser til at venskabet underlægges maskuline og racistiske normer. Overfor disse symboliske former for identitet træder venskabet frem som en social relation, der, ifølge Tom Roach, har potentialet til at udfordre vores relationer og samværsformer. Venskab bærer i sig truslen om homoseksuel tilknytning og synd. Men det er netop denne tilknytning Roach betragter som dens etiske og politiske potentiale og som det er værd at genopdage i dag.

FOUCAULTS VEN

I den sidste del af sit liv gjorde Foucault et interview, «L'amitié comme mode de

vie» (venskabet som levemåde),² hvor han fremhæver den særlige resonans der hersker mellem venskab og homoseksualitet. I sine studier af de mandlige grækere og romeres håndtering af nydelsen og begæret, stod det ham klart at etik og æstetik ikke kan adskilles. Forståelsen for den kropslige og sanselige omgang og erfaring er nødvendig for at forstå de etiske skrifter for det gode liv.

Tom Roach argumenterer for at vor tids moralske velfærdsadministrering af livet – rygepolitik, sundhedspolitik, familiepolitik – ekskluderer den ambivalente nydelse og dermed kropslighedens risikovillige og eksperimenterende livsformer som er vigtige for en politisk og etisk kritik. Foucaults «ven» er ikke det homoseksuelle begær, men den som begærer noget der rækker udover denne relation. Foucaults «ven» er navnet på den bekymring, der tilfører venskabet et særligt tryk hvormed man forholder sig undersøgende og kritisk til egen subjektivitet og værdier. Om denne ven siger Foucault i det nævnte interview:

«Problemet er ikke at opdage sandheden om sin egen seksualitet, men, snarere, at gøre brug af sin seksualitet for at bane vejen for en mangfoldighed af relationer. Og dette er uden tvivl den virkelige grund til hvorfor homoseksualitet ikke er en måde at begære på, men noget attråværdigt i sig selv. Derfor er vi nødt til at blive homoseksuelle og ikke være stædige og tilbageholdende med at anerkende at vi er homoseksuelle. Det som problematiseringen af homoseksualiteten tenderer at udvikle sig hen imod er venskab.»

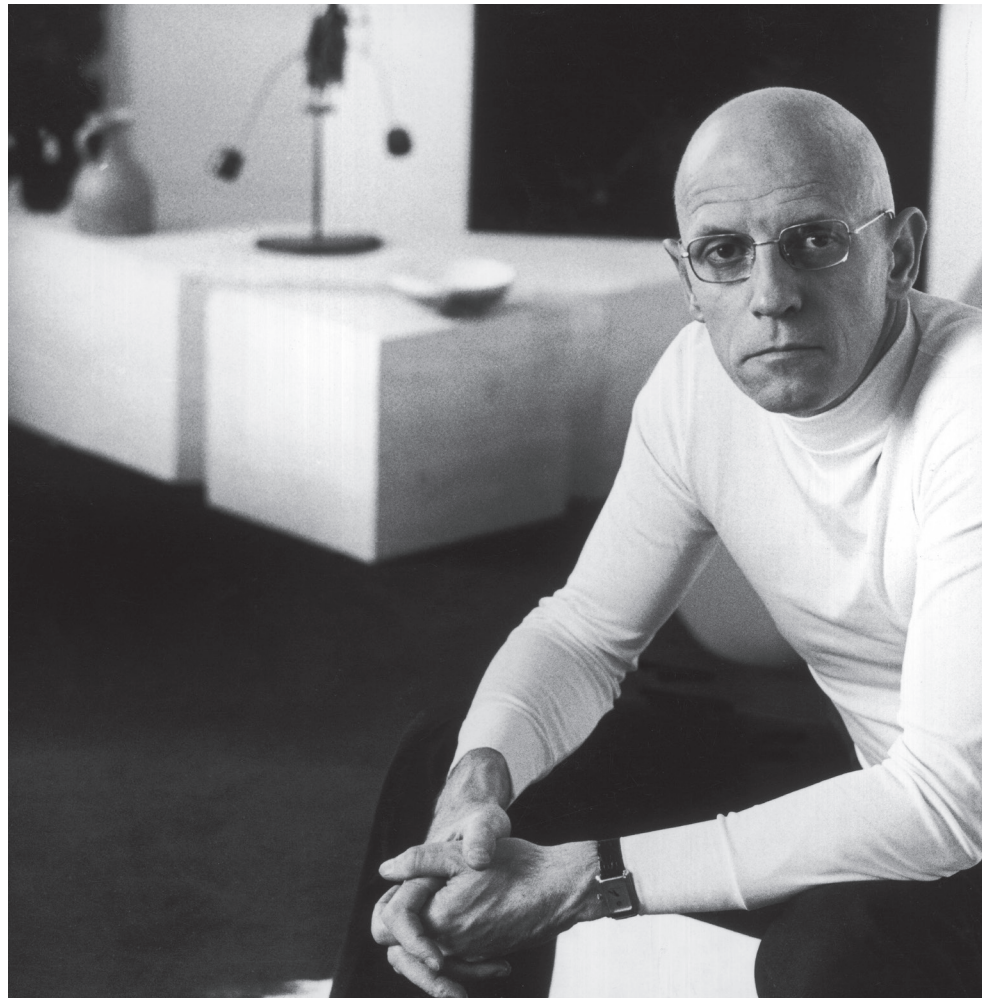
Foucault «opdagede» en etik fordi han så at mennesket ikke kan møde det fremmede uden at forvandle sig.»

Bøssers frigørelse var et skridt på vejen, men ikke et mål i sig selv. Det afgørende er at «sammenknytte uforudsigelige kraftlinjer og dernæst nye formationer for tilknytninger», hvor venskabs generøse eksperiment bliver et eksodus væk fra det seksuelle hen imod den kritiske og følsomme tankens bekymring og tryk.

INTELLEKTUEL RASTLØSHED

Den etiske og politiske mulighed i venskabet dukker, ifølge Roach, op som et eksperiment med andre måder at leve og tænke på sammen. Det attråværdige i det homoseksuelle venskab, er selve prøvelsen ved at skulle regere os selv. Venskabet er i besiddelse af visse træk, der gør det til en privilegeret kilde til selverkendelse. Roach mener det attråværdige ved det homoseksuelle venskabsmøde overskrider vores tendens til selvkærlighed og besiddelse af den anden, der ofte stirrer sig blind på subjektive følelser uden at forstå hvordan disse er et resultat af en udveksling med andre betinget af objektive omstændigheder.

For Roach er Foucaults «ven» et radikalt opgør med selvkærlighedens blinde narcissisme, der ikke bringer selverkendelsen ind i centrum af personlighedens

Foucaults skrivelier om venskab og homoseksualitet er et forsøg på at gøre venskabet til stedet
FOTO: JACQUES HAILLOT, CAMERA PRESS / L'EXPRESS / NTB SCANPIX

udvikling og dermed overgangen til en fornyet evne og kapacitet til at forstå og gribe forandrende ind i sin situation og i verden. Hvad det handler om er hvordan de bekymrende og utilpassede energier og kræfter, der bevæger mænd til at mødes kan transformeres til en «intellektuel rastløshed». Dette tryk fra et vedvarende ubehag, som er «en tankegang der bryder med den liberale forestilling om frihed og lighed». Det er på den ene side den puls der tvinger venner, der finder sammen, til at tænke som optager Foucault. På den anden side forestillingen om at det liberale individs frihed aldrig kan forstås ud fra sig selv som et selvberørende individ, men kun som en relation.

Det vi opfatter som os selv, er allerede en relation, nemlig vores eget forhold til dette selv. Det er kun gennem måder at forholde os refleksivt til os selv på, at det overhovedet er muligt at tale om et selv. Selvet er også en slags ven, som Sokrates sagde. Da Foucault i de sidste ti år af sit liv sad på Bibliothèque de Saulchoir i Paris begravet i antikkens gamle tekster, gjorde han den vigtige opdagelse, at hellenisterne og romernes syn på værdier ikke lod sig adskilles fra selve deres måde at leve på. Derfor kunne man ikke adskille den viden og opfattelse de havde om sig selv fra deres evne til at ændre sig.

Den frie ytrings ønske om at erhverve en sandhed gennem det at lytte samt henvende sig til andre, forudsætter at man tager vare på sig selv. Når jeg indgår i en dialog om værdier står jeg ikke kun i en relation til den anden, men også i en relation til mig selv. Dette er tænkningens begyndelse. Viden er ikke nok. Viden giver os kategorier der placerer os selv og den fremmede i en klar og fast legering. Viden om det som foreligger aktuelt, tvinger os til at fokusere på den øjeblikkelige handling og den kortsigtede løsning. Omtanken derimod sætter spørgsmålstegn ved sig selv og de normer vi overtager.

Foucault «opdagede» en etik fordi han så at mennesket ikke kan møde det fremmede – trykket udefra – uden at forvandle sig. Vi forvandler os kun når vi øver os på at tænke, noget som vi gør når vi forholder os åbent, nysgerrigt og undersøgende til os selv, ikke til det som er, men til det mulige.

Siden antikken har selv-omsorgen været knyttet til menneskets mulighed for at nå frem til sin sande identitet bagom illusionerne. Roach viser hvordan dette i dag finder et analogt udtryk i New Age-forståelsen af identitet, i positiv psykologi, i søgen efter det sande jeg, samt troen på frigørelse gennem bekendelse af sin «sande» seksualitet og identitet. Fælles for dem er: Kend dig selv! Hvad disse modeller glemmer, eller overser er, at etik, henviser til stedet for en særlig beskæftigelse eller virksomhed af sjælelig og sanselig karakter. Altså en praksis hvor et liv er forbundet med den praktiske, herunder kropslige, tilegnelse af vaner og skikke indenfor rammerne af en livsform. Det græske *ethos* henviser på én gang til denne praksis og til det kritiske arbejde og den karakterdannelse der bliver karakteristisk for ens måde at føre sit liv på. Fælles for den er: Transformér dig selv! Eller, at kende sig selv kan ikke adskilles fra vores egen forvandling, det at flytte sine egne grænser.

KRITISK ETHOS

I vor tids fiktionisering og narrative tilgang til livsstile og seksuel orientering, er det homoseksuelle blevet enten banaliseret eller romantiseret. Foucaults skrivelier om venskab og homoseksualitet er et forsøg på at løsrive sig fra enhver fiktion om det homoseksuelle og genopdage en nydelsens poetik og etik som forudsætning for at gøre venskabet til stedet for en kritisk *ethos*.

Ifølge Roach kan man betragte Foucaults sidste bøger om seksualitetens historie, der ikke handler om seksuel adfærd, men om nydelsens økonomi og etik, som tankestier der forløber hinsides arbejdsdelingen mellem litteratur og filosofi, mellem det konkrete og det almene. Digtningen vedrører det sanselige og det konkret personlige, og kan derfor ikke være genstand for viden. Filosofien kender sin genstand, men har den ikke. Fordi genstanden ikke er sanseligt givet, kan filosofien ikke endeligt nyde eller fremstille den.

Når «venskabet som levemåde» gøres til genstand for en kritisk undersøgelse i Roach's bog, er det således ikke ved henblik på at fastslå en objektiv bestem-